

COMIȚII COMITATELOR TRANSILVĂNENE ÎN EVUL MEDIU*

András W. Kovács**

Cuvinte cheie: Transilvania, comitate, comiți, castelani

Keywords: Transylvania, counties, *comites*, catellans

În anii trecuți s-a făcut un spectaculos pas înainte în cercetarea comitatelor medievale ale Ungariei.¹ În cele ce urmează voi rezuma puținele informații pe care le cunoaștem despre comiții comitatelor transilvănene din perioada cuprinsă între începutul secolului al XIV-lea și 1541, numită de istoriografie perioada “comitatelor nobiliare”.² Nu va fi vorba despre activitatea autorităților comitatense transilvane, voi trata doar datele care privesc în modul cel mai direct persoana comiților.

Cum se cunoaște, pornind de la începutul secolului al XIV-lea în Transilvania voievodul i-a numit pe comiți din rândul familiarilor săi.³ În

* Traducere după András W. Kovács, “Az erdélyi vármegyék ispánjai a középkorban”, *Történelmi Szemle* 56, nr. 3 (2014). Lucrarea a fost realizată cu sprijinul Programului de Cercetare Domus Hungarica al Academiei Maghiare de Științe (MTA Domus Hungarica) și Programul Național de Cercetare Științifică din Ungaria (Országos Tudományos Kutatási Alapprogram), proiectul nr. K 78324 TRT.

** Societatea Muzeului Ardelean, Cluj, e-mail: wkovacsandras@eme.ro.

¹ Pentru comitatele medievale în mod cuprinzător a se vedea István Tringli, “Megyék a középkori Magyarországon”, în Tibor Neumann, György Rácz, red., *Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére*, Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok nr. 40; *Analecta Mediaevalia* nr. III (Budapest: MTA TTI; Piliscsaba: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, 2009), 487–518.

² Datele citate fără note din prezentul studiu și alte referiri bibliografice pot fi găsite în arhondologia și prosopografia comitatelor medievale din Transilvania: András W. Kovács, *Az erdélyi vármegyék középkori archontológiája*, Erdélyi Tudományos Füzetek nr. 263 (Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2010). Pentru datele referitoare la comiții Transilvaniei din epoca arpadiană a se vedea Attila Zsoldos, *Magyarország világi archontológiája 1000–1031*, *História. Kronológiák*, adattárak nr. 11 (Budapest: História – MTA TTI, 2011), passim.

³ Elemér Mályusz, *Az erdélyi magyar társadalom a középkorban*, Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok nr. 2 (Budapest: MTA TTI, 1988; în continuare: Mályusz, *Az erdélyi társadalom*), 31.

această privință pare să fi constituit o unică excepție în secolul al XIV-lea acel Ioan Fonói “comite de Bistrița, Cluj și al orașului Cluj” (1317) care a fost numit de regele Carol Robert, în timp ce în calitatea sa de comandant de armată al regelui a luat parte la recucerirea Transilvaniei, care însă și-a urmat cariera de mai târziu în afara regiunii.⁴ Nu cunoaștem vreun document de numire a vreunui comite în perioada anterioară anului 1526. O explicație plauzibilă ar fi că numirea, la fel ca în cazul voievozilor,⁵ se făcea verbal, păstrându-se însă două documente voievodale ce au informat nobilimea comitatului despre numirea în fruntea comitatului a unui comite nou. Conform acestora voievodul putea numi comiții pentru o perioadă preferată de el, acest lucru fiind reflectat și într-un document de-al lui Petru Szentgyörgyi din anul 1499⁶ și într-altul aparținând voievodului Ioan Szapolyai din anul 1525.⁷

În principiu, odată cu schimbarea voievodului a fost revocat întregul “corp de slujbași” transilvănean, noul voievod numindu-și proprii lui familiari în posturile de vicevoievod, castelan și comite.⁸ Deși lista comiților este foarte incompletă, tocmai cazul comiților care au servit sub mai mulți voievozi ne atenționează că schimbarea slujbașilor nu a fost întotdeauna un fapt de la sine înțeles. În cazul lui Ștefan Lackfi și al fiilor săi, este cunoscut că ei au angajat reciproc sau au menținut în câte o funcție, înțelegând aici și pe cea de comite, pe familiarii aflați în slujba vreunui membru al familiei. Această practică poate fi observată și în perioada următoare.⁹ În alte cazuri, păstrarea funcției nu se

⁴ Pál Engel, *Magyarország világi archontológiája 1301–1457*, vol. I–II, História Könyvtár. Kronológiák, adattárak nr. 5 (Budapest: História – MTA TTI, 1996; în continuare: Engel, *Archontológia*), vol. II, 76; Pál Engel, “Az ország újraegyesítése. I. Károly küzdelmei az oligarchák ellen (1310–1323)”, în Engel, *Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok*, Millenniumi Magyar Történelem: Historikusok, ed. Enikő Csukovits (Budapest: Osiris, 2003), 345. Conform unor alte păreri începând deja din 1318 poate fi considerat ca “un subaltern” al lui Dózsa Debreceni, voievod din acest an, cf. Gyula Kristó, “I. Károly király harcai a tartományurak ellen (1310–1323)”, *Századok* 137 (2003): 336.

⁵ Zsigmond Jakó, “Despre numirea voievozilor Transilvaniei”, *Acta Musei Napocensis* 26–30 (1989–1993), II (Istorie), Cluj-Napoca 1994, 34–36.

⁶ Arhiva Națională Maghiară (în continuare: Arh. Naț. Magh.), Budapesta (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára), Arhiva Diplomatică (Diplomatikai Levéltár; în continuare: DL) 65 442, citat de Mályusz, *Az erdélyi társadalom*, 31, 91 (nota nr. 117).

⁷ Tibor Neumann, ed., *A Szapolyai család oklevéltára. Documenta Szapolyaiana*, vol. I, *Levelek és oklevelek. Epistulae et litterae* (1458–1526), Monumenta Hungariae Historica. Diplomataria (Budapest: MTA BTK TTI, 2012; în continuare: *Szapolyai oklevéltár*), 494–495.

⁸ Mályusz, *Az erdélyi társadalom*, 5.

⁹ Nicolae Wass de Țaga a fost comitele de Cluj (1347, 1349) al voievodului Ștefan Lackfi, iar mai târziu comitele de Dăbâca (1361) al lui Dionisie Lackfi; Nicolae Derencsényi a fost comitele de Dăbâca (1364–1372) al voievozilor Dionisie, Nicolae și Emeric Lackfi; Iacob din Dragu (Drági) a fost comitele de Cluj (1417–1419) al voievodului Nicolae Csáki, apoi comitele de Solnocul Interior și Dăbâca (1431) al lui Ladislau Csáki; tot la fel a fost Nicolae Kegye de Mikó vicecomitele de Dăbâca al ambilor voievozi Csáki (1415–1416, 1426–1428).

explică prin legăturile menținute cu aceeași familie de magnați.¹⁰ Poate importanța prea mică a funcției de comite clarifică faptul că nu a fost considerată necesară schimbarea celui care o ocupa, totodată însă, cercul acelor familii din care puteau fi recrutați familiari și care puteau fi luate în considerare în cazul numirii comiților – a fost mai restrâns. Relațiile de “familiaritate” deja existente și experiențele acumulate, pot explica faptul că aceleași persoane s-au perindat în timpul carierelor lor în fruntea mai multor comitate.¹¹

Concret, relația de familiaritate (serviciu) este amintită relativ rar în documente, voievodul referindu-se câteodată la comite cu ajutorul unor pronume posesive (ca fiind al său). În alte câteva cazuri însă comitele este amintit ca familiarul vicevoievodului și nu al voievodului: Ștefan Székely (*Zekel*) din Sântejude, comitele de Dăbâca (1446–1452) și de Solnocul Interior (1452) era familiar al vicevoievodului Marcu “Erdélyi (*Erdely*)” din Herepea (Herepei), iar diacul Petru Sértő (*Serthew*) de Cluj, comitele de Cluj și de Turda (1462) putea fi omul vicecomitelui Gheorghe Tarkői, deoarece anterior fusese și vicenotarul acestuia. Comiții de Turda, Damian Porkoláb (*Porkolab*) și Matia din Sânger (Szengyeli; 1469), precum și vicecomitele de Alba, Anton din Seuca (Szökefalvi; 1451), erau, de asemenea, familiari vicevoievodului Ioan Rédei, nu ai celor doi voievozi aflați în funcții. Prin urmare, cel puțin ocazional, și vicevoievodul putea numi comitele, acest lucru se întâmpla în cazul când voievodul – în lipsa lui – îi încredința vicevoievodului alegerea conducătorilor comitatelor (vicevoievodul Marcu din Herepea a fost familiarul voievodului Nicolae Újlaki, iar Rédei al lui Nicolae Csupor). În a doua parte a secolului al XV-lea și la începutul celui de-al XVI-lea, comiții comitatului Hunedoara erau familiari

¹⁰ De exemplu, Nicolae fiul lui Petru din Grind (Gerendi) a fost comitele al comitatului de Turda (1310–1312, 1326) în timpul voievodatului lui Ladislau Kán, apoi al voievodului Toma Szécsényi; Ladislau din Dragu (Drági) a fost comitele de Dăbâca (1397–1400, 1406) al voievozilor Stibor Stiborici, Ioan Tamási și Iacob Lack; Ștefan Székely (*Zekel*) vicecomitele de Dăbâca (1446–1452) a fost familiarul vicevoievodului Marcu din Herepea (Herepei; 1446–1450), însă a rămas în funcție și după schimbarea acestuia din urmă; Petru Fejér (*Feyer*) a fost vicecomitele comitatului Alba atât sub voievodul Petru Geréb cât și sub Ștefan Bátori (1478, 1483); iar Gheorghe Sándorházi (*de Sandorhaza*) de Suceagu a fost vicecomitele de Cluj (1491–1492, 1497) al voievozilor Ștefan Bátori, apoi Bartolomeu Drágfi.

¹¹ Este cazul lui Nicolae Wass de Țaga, comite de Cluj (1347, 1349) și de Dăbâca (1361); Ioan din Uroi (Aranyi) de Dăbâca (1378–1379) și de Hunedoara (1390); Gál din Iara (Járai) de Cluj (1353) și al Solnocului Interior (1355); Anton Medvés (*Medwes*) de Dăbâca (1431–1434) și al Solnocului Interior (1434–1435); Dominic din Sumurducu (Szomordoki) de Dăbâca (1446–1448) și de Cluj (1449, 1461); Ștefan Székely (*Zekel*) din Sântejude, de Dăbâca (1446–1452) și al Solnocului Interior (1452); Ioan Gyerőfi de Cluj (1449–1451), de Turda (1453), al Solnocului Interior (1455) și de Dăbâca (1455); Iuliu din Șopteriu (Septéri) (vice)comite de Turda (1448, 1453) și de Alba (1455); Blasiu din Bădești (Bádoki) al Solnocului Interior și al Dăbăcâi (1452), al Solnocului Interior (1455) și al Dăbăcâi (1456).

proprietarului cetății Hunedoara,¹² castelani ai cetății, însă ei datorau ascultare și față de voievod în problemele care priveau apărarea Transilvaniei.¹³ După 1526, comiții erau familiarii voievodului aflat în funcție¹⁴ sau ai lui Ioan Szapolyai, ales rege, pe care uneori l-au mai servit și în calitatea sa de voievod.

Marea majoritate a (vice)comiților celor șapte comitate transilvănene au fost nobili transilvăneni, însă nu neapărat și-au câștigat numirea în fruntea aceluia comitat în care au stăpânit cele mai multe moșii. Dintre cei peste trei sute de demnitari cunoscuți în prezent, care s-au aflat în funcție în perioada cuprinsă între începutul secolului al XIV-lea și până în 1541, a șasea parte sunt din afara Transilvaniei, identitatea unei alte șesimi, deocamdată, nefiind clarificată.¹⁵ Câțiva dintre comiții aduși în Transilvania din afara provinciei și-au

¹² De exemplu, Nicolae Benkovics (*Benkowsy*) de *Plawna*, comitele de Hunedoara (1506) în anul 1507 era familiarul văduvei proprietarului cetății, Ioan Corvin, Beatrix. Cf. Endre Veress, ed., *Gyula város oklevéltára 1313–1380* (Budapest: Stephaneum, 1938), 45 (DL 37 806), respectiv și György Bónis, *Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban* (Kolozsvár: Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem, Erdélyi Tudományos Intézet, [1947]), 229.

¹³ Astfel în anul 1499 regele Vladislav II-lea a poruncit comitelui de Hunedoara, Ioan Bikli, care ezita să execute ordinele voievodului Petru Szentgyörgyi, ca în treburile privind apărarea Transilvaniei și în alte cazuri să se supună voievodului așa cum cere cuviința și onoarea funcției ce i-a fost încredințată (DL 37 185).

¹⁴ Spre exemplu, voievodul Petru Perényi (1527) îi numea ca “ai săi” pe comiții de Cluj, Ladislau Gyerőfi (1527–1528) și Petru Kemény (1510–1516, 1521, 1528), a se vedea Arh. Naț. Magh., Fragmente de fonduri familiale (Családi fondtörédek), P 2257, nr. 214, fondul familial Gyerőfi (cota veche: R 319, nr. 716); datorez mulțumiri pentru informație lui András Péter Szabó [Budapesta], cel care mi-a atras atenția și asupra altor date privind arhondologia comitatensă din perioada de după Mohács).

¹⁵ În momentul de față până în 1541 cunoaștem numele a mai bine de trei sute de (vice) comiți, dintre care aproximativ cincizeci erau din afara Transilvaniei (socotindu-i aici și pe acei vicevoievozi care până la începutul secolului al XV-lea au avut funcția de comite al comitatului Alba și chiar au fost amintiți în această calitate). Deocamdată este necunoscută originea a încă aproximativ cincizeci de comiți. I-am trecut între cei din afara Transilvaniei și pe aceia care au devenit ardeleni prin moștile obținute, dar care au ajuns în regiune la începutul mandatelor lor ori în perioada imediat anterioară. Listele de date incomplete nu ne permit aprecierea corectă a prezenței lor în timp sau în teritoriu dar, spre exemplu, în a doua parte a secolului al XV-lea și la începutul secolului al XVI-lea în fruntea comitatului Hunedoara ei erau reprezentați în număr deosebit de mare. Pe castelanul Bricciu (*Briccius*), comite de Cluj (1462) l-am socotit identic cu Bricciu Porkoláb (*Briccius Porkolab*), comite de Turda (1462–1463); pe Matia din Ghiolț (Göci), judele nobiliar al comitatului Dăbâca (1505, 1513) cu Matia Porkoláb de Ghiolț, vicecomite de Dăbâca (1513); pe Toma Székely (*Zekel*) de Inoc, comite de Cluj (1458) cu Toma Székely de Cârceada/Stejeriș, vicecomitele de Cluj (1465–1466). Vicevoievodul Mihai, care apare în 1401 și până acum a rămas neidentificat (1401; Engel, *Archontológia*, vol. I, 13), fiul lui Solomon, a deținut funcția și la începutul anului 1402 (5 ianuarie 1402: Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale [în continuare: SJAN Sibiu], Colecția Brukenthal, RS nr. 259) și era probabil identic cu Mihai Nádasi (fiul lui Solomon), care între 1405–1421 a fost comite

procurat aici moșii. Despre Anton din Seuca (Szőkefalvi), vicecomitele de Alba (1451), se cunoaște că a sosit din afara Transilvaniei, însă și-a luat numele după moșia obținută în această regiune. Andrei din Sântimbru (Szentimrei), care în 1509 era încă numit de Moravia, a ajuns în funcție ca administrator al veniturilor de la Deva și de la Geoagiu al voievodului Transilvaniei, procurându-și moșii în comitatul Hunedoara, iar mai târziu a devenind comite de Hunedoara (1520–1529). Pe baza numelui său, Kerubin de Tótpróna (*Cherwbyn de Thothprona*), comite de Cluj (1514–1521), în calitate de familiar al voievodului

al secuilor (Engel, *Archontológia*, vol. II, 171). – Completări pentru arhondologia publicată a comiților până în 1541: Ladislau din Dragu (Drági) și [---] Nicolae, comiți de Solnocul Interior (într-un document păstrat fragmentar, 8 noiembrie 1408: SJAN Sibiu, Colecția Brukenthal, RS nr. 269); Ștefan din Iclod (Iklódi), vicecomite al Solnocului Interior (înainte de 1487, probabil în jur de 1465: Arh. Naț. Magh., Fototeca Diplomatică [Diplomatikai Fényképgyűjtemény, în continuare: DF], 261 054); magistrul Francisc din Dragu (Drági; fiul lui Petru) comite de Dăbâca (1 noiembrie 1401: Colecția Brukenthal, RS nr. 492); Augustin Székely (*Zekel*) de Șirioara (*Sarwar*) comite de Dăbâca (9 iunie 1411: Colecția Brukenthal, RS nr. 513); Gheorghe din Tămașa (Tamásfalvi; Cluj) comite de Dăbâca și de Cluj (23 octombrie 1434: DF 277 473; datorez mulțumiri lui Géza Hegyi pentru aceasta din urmă informație); Lorand Lépes de Váraskeszi, vicevoievodul Transilvaniei (1415–1438), comite de Alba (14[–], f. III. [p.?] *Decoll. Ioh. bap.*, în copia incompletă a unui document, Colecția Brukenthal, CC 1–4, fasc. 24, copile de documente a lui Fr. Zimmermann, 530 [538], conform căreia cota originală ar fi: Karlsb. Handschr. K. 5. V. 2. 1. Theil 82); Benedict din Beldiu (Béldi) vicecomitele de Alba (5 august 1499: DF 245 287); Andrei de Vízköz (*de Wyzkez*) comite de Hunedoara, castelanul cetății Hunedoara (1484–1488), era din comitatul Pozsony, cf. Tibor Neumann, “A Vízköz kismemesi társadalma a középkorban”, *Századok* 136 (2002): 442; Ladislau din Folt (Folti) era comite de Hunedoara și în 1512 (10 februarie 1512: *Történeti Lapok* 1 [1874]: 2–3, datorez mulțumiri lui Géza Hegyi pentru aceasta din urmă informație); Ioan Bikli (*Bykly*) comite de Hunedoara (3 ianuarie 1496: SJAN Sibiu, Arhiva Națiunii Săsești și a orașului Sibiu, Urkunden V [Nova collectio posterior], nr. 1864); Toma vicecomite de Cluj ([1347–1349?]: Antal Valentiny, András W. Kovács, ed., *A Wass család cegei levéltára*, Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltára nr. 3 (Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2006; în continuare: *A Wass család levéltára*), nr. 144; Ioan Bogáti (*Bogathy*; din comitatul Turda), comite de Târnava (24 august 1526: *Szapolyai oklevéltár*, 531; 7 și 13 septembrie 1526: SJAN Sibiu, Arhiva Bisericii Evanghelice [Archiv der Evangelischen Landeskirche], Documente episcopale [Bischofsurkunden], nr. 74 și 77); diacul Cristofor din Petrisat (Péterfalvi), vicecomite de Târnava (16 noiembrie 1526: Arh. Naț. Magh., F 17, Arhiva regnicolară a conventului din Cluj-Mănăstur [Kolozsmonostori konvent levéltára], Cista comitatuum, com. Küküllő [Târnava], L nr. 1. [=Arh. Naț. Magh., Colecția de microfilme: nr. 46 048]; datorez mulțumiri lui Zsolt Bogdándi pentru informație); Toma din Șchiopi/Livada (Egresi) de *Petlend* și Ștefan din Comițig/Comșești (Komjátszegi), vicecomiți de Turda (15 august 1530: Josephus Kemény, *Diplomatarii Transsilvanici Appendix*, colecție manuscrisă de copii în materialul colecției lui József Kemény păstrată în Biblioteca Academiei din Cluj, vol. IX, 164 [cota indicată: Arhiva conventului din Cluj-Mănăstur, XII/81]); Petru din Grind (Gerendi) comite de Turda (4 aprilie 1540: Arh. Naț. Magh., F5, Arhiva Regnicolară a capitolului din Alba Iulia [Erdélyi Káptalan Országos Levéltára], Cista diversorum comitatuum, Cista 1, fasc. 4, nr. 4. [Arh. Naț. Magh., Colecția de microfilme: nr. 43 582], datorez mulțumiri lui Zsolt Bogdándi pentru această informație).

Ioan Szapolyai sau al vicevoievodului transilvănean Nicolae Turóci, poate fi considerat ca fiind de origine din comitatul Turóc; este posibil însă ca el să fi ajuns deja în Transilvania înainte de acest moment, ca familiar al voievodului Petru Szentgyörgyi (1498–1510), deoarece în 1514 regele Vladislav al II-lea i-a întărit donația lui Szentgyörgyi prin care acesta i-a dat lui Tótprónai localitatea Mărtinești din comitatul Turda¹⁶ (În afară de aceasta, Kerubin de Tótpróna și-a mai cumpărat o moșie în 1505 în comitatul Alba). Ștefan Tomori, vicevoievod (1523–1526) și comite de Alba (1530), la origine a fost proprietar în Borsod, după ce a ajuns în Transilvania și-a format un domeniu în comitatul Alba.

Câteodată voievodul a numit același familiar concomitent în fruntea a două comitate. Gheorghe din Tămașa (Tamásfalvi; 1434), Ioan Szalmatercsi (1451) și Anton Dezső (*Desew*) din Pata (1460) au fost în același timp comiții comitatelor Dăbâca și Cluj (cei doi din urmă alături de un altul), la fel și Martin din Iclod (Iklódi) cu ruda sa, Ștefan din Iclod (Iklódi; 1465).¹⁷ Ioan Szilágyi (*Zylagy*) de Bungard și diacul Petru Sértő de Cluj au fost comiți de Cluj și Turda (1462; în amândouă din aceste comitate au împărțit funcția cu o altă persoană); Ioan Gyerőfi (*filius Gerew*) de Someșeni a fost mai întâi comite de Cluj (1449–1451) și Turda (1453), mai apoi, în același timp, comite al Solnocului Interior și de Dăbâca (1455)¹⁸ – deși în nici unul din aceste cazuri nu a îndeplinit singur funcțiile respective. Iacob de Dragu (Drági; 1431), Ștefan Székely din Sântejude (1452), Blasiu din Bădești (Bádoki; 1452) și Filip Huszár (*Hwzar*; 1471) au fost, de asemenea, concomitent comiți ai Solnocului Interior și Dăbăcâi (cei trei din urmă alături de mai mulți). Comitatele oferite concomitent în sarcina aceluiași comite sunt întotdeauna învecinate, iar pe baza exemplelor cunoscute se pot observa asocierile Solnocul Interior-Dăbâca, Dăbâca-Cluj, respectiv Cluj-Turda. De această practică ne amintesc și acele cazuri când, în fruntea comitatelor învecinate voievodul a numit frați.¹⁹

¹⁶ DL 28 565.

¹⁷ Probabil că Ladislav din Bădești (Bádoki) a fost concomitent comite de Dăbâca (este amintit ca atare în decembrie 1444, DF 252 955) și de Cluj (amintit în această funcție în ianuarie 1445, DF 255 297); astfel s-a putut întâmpla ca în documentul său (DF 252 955) emis la Bonțida (comitatul Dăbâca) împreună cu juzii nobiliari din Dăbâca, el să fie trecut greșit comite de Cluj, deoarece cel care a întocmit documentul putea să cunoască ambele sale funcții. Cele două documente prezintă o scriere identică, ceea ce indică faptul că atunci notarul celor două comitate era aceeași persoană. Posibil ca Paul din Indol/Deleni (Indali), de asemenea, să fi fost concomitent (vice) comitele comitatelor Cluj (1434–1435) și Dăbâca (1435).

¹⁸ Între 1449 și 1453, în cazul Clujului și al Turdei, probabil că s-a aflat în funcție fără întrerupere, nefiind date care să contrazică această posibilitate.

¹⁹ Nicolae Derencsényi a fost comite de Dăbâca (1364–1372) și fratele său, Ioan, comite al Solnocului Interior (1370). Frați numiți, însă nu concomitent: Toma din Tămașa (Tamásfalvi) comite de Dăbâca (1419–1420) și Gheorghe din Tămașa (Tamásfalvi), comite de Dăbâca și de Cluj (1434).

Cu puțin timp înainte de mijlocul secolului al XV-lea, au început să fie așezați concomitent, câte doi, în cazuri mai rare chiar mai mulți comiți în fruntea aceluiași comitat, iar această uzanță s-a perpetuat și mai târziu. În toate cele șapte comitate transilvănene poate fi observat acest obicei, în general în mod continuu în aceeași perioadă: din prima treime a secolului al XV-lea, sau de la mijlocul lui, până la începutul secolului al XVI-lea (Solnocul Interior: 1452–1509; Dăbâca: 1446–1510; Alba: 1435–1510; Hunedoara: 1439–1544; Cluj: 1429–1533; Târnava: 1448–1536; Turda: 1436–1536).²⁰ Documentația este lacunară, deoarece, câteodată, actele comitatense au fost emise doar în numele unuia dintre cei doi comiți aflați în funcție, ori s-a păstrat doar amintirea (întâmplătoare) a unuia dintre aceștia. Chiar și așa, modul de procedură poate fi lesne observat. Probabil că a venit rândul introducerii la nivelul comitatelor a practicii care exista și în cazul demnitarilor superiori, situație ce însă nu s-a aplicat exclusiv.²¹ Puteau să existe câte doi comiți la conducerea unui comitat și în cazul când în fruntea Transilvaniei se afla un singur voievod, pe de altă parte putem întâlni în fruntea aceluiași comitat, în mod excepțional, trei sau chiar patru comiți.²² S-a discutat ipoteza că s-a ajuns la numirea a doi (vice)comiți pentru ca, la nevoie, aceștia să se poată suplini unul pe altul.²³ Deocamdată, nici în Transilvania, nu cunoaștem deosebiri în privința sferei de activitate sau a competenței teritoriale.²⁴

²⁰ Conform unui document incomplet din anul 1408 Ladislau din Dragu (Drági) și [---] Nicolae sunt concomitent [comiți de Solnocul] interior (SJAN Sibiu, Colecția Brukenthal, RS nr. 269).

²¹ Zoltán Kordé, “A székelyispáni méltóság a Zsigmond-korban”, *Történelmi Szemle* 46 (2004): 227–230; Tibor Neumann, “Drágfi Bertalan politikai szerepe II. Ulászló király idején”, în Géza Hegyi, András W. Kovács, ed., *A Szilágyság és a Wesselényi család (14–17. század)*, Erdélyi Tudományos Füzetek nr. 277 (Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2012), 220, nota nr. 44.

²² Pot fi întâlniți trei comiți în comitatul Turda (1453, 1462, în jur de 1463) și Dăbâca (1471), patru în comitatul Turda (1448). În cazul din urmă însă, Marcu din Herepea (Herepei) și Nicolae Erdélyi de Șintereag sunt în același timp vicevoievozii aflați în funcție (Engel, *Archontologia*, I, 15), deși documentul comitatens nu menționează acest fapt, cf. Samu Barabás, ed., *Codex diplomaticus Sacri Romani Imperii comitum familiae Teleki de Szék. A római szent birodalmi gróf széki Teleki család oklevéltára*, vol. I–II (Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1895), vol. II, 34. Tot în 1448 au fost amintiți cinci vicecomiți în fruntea comitatului Turda (*Codex diplomaticus Teleki*, II, 37). În 1499 voievodul Petru de Szentgyörgyi (1498–1510), cel care a ocupat funcția de voievod singur, la trei luni după numirea sa, a așezat doi comiți în fruntea comitatului Turda (DL 65 442).

²³ Gyula Gábor, *A megyei intézmény alakulása és működése Nagy Lajos alatt* (Budapest: Grill Károly, 1907), 83–84.

²⁴ Cf. József Holub, “A főispán és az alispán viszonyának jogi természeté”, în *Emlékkönyv Fejérpataki László életének hatvanadik, történetírói működésének negyvenedik, szemináriumi vezetőtanárságának harmincadik évfordulója ünnepére* (Budapest: Franklin, 1917), 197–198, 202–203. Pentru problema celor doi comiți mai a se vedea Norbert C. Tóth, *Szabolcs megye működése a Zsigmond-korban* (Nyíregyháza: Szabolcs Községért Kulturális Közhasznú Alapítvány, 2008), 31–32.

Funcția de comite al celor șapte comitate scaune a ținut de demnitatea (*honor*) de voievod al Transilvaniei; conform formulării lui Csánki, voievodul (sau vicevoievodul) este comitele celor șapte comitate, comiții numiți putând fi considerați locțiitorii săi în fruntea comitatelor.²⁵ Din acest motiv, cei din urmă sunt numiți câteodată vicecomiți: denumirea funcției era ezitantă, deseori chiar și în cazul aceluiași demnitar.²⁶ În secolul al XIV-lea, majoritatea lor sunt numiți comiți, iar în secolul al XV-lea mai degrabă vicecomiți. Conform părerii lui Mályusz, explicația acestui fenomen rezidă în faptul că cei dintâi “nu sunt considerați ca făcând parte din grupa celor mai distinși, în mod obișnuit își conduc singuri comitatele lor și astfel nu-și numesc locțiitori”, pe când “în decursul secolului al XV-lea, vicecomiții ajung să dețină un rol mai important, deseori în defavoarea comiților”.²⁷ Mályusz a făcut această remarcă cu trimitere la Károly Tagányi,²⁸ care s-a referit în primul rând la frecvența apariției celor doi termeni. Însă, nu putem să acordăm o importanță deosebită acestui fapt. Cu siguranță că și “vicecomiții” secolului al XV-lea pot fi considerați comiți, exceptând acele cazuri rare când în documente apare menționat concomitent atât comitele cât și vicecomitele în cazul aceluiași comitat.²⁹ Deci, în cursul secolului al XV-lea,

²⁵ “De altfel, pe baza urmelor, în mod obișnuit voievozii transilvăneni, mai bine zis vicevoievozii, pot fi considerați comiți ai comitatelor transilvane”, a se vedea Dezső Csánki, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, vol. I–III, V (Budapest: MTA, 1890–1913; în continuare: Csánki, *Történelmi földrajz*), vol. V, 637.

²⁶ Sunt numiți atât comiți cât și vicecomiți următorii: Emeric din Gheorgheni (Györgyfalvi); [vice]comite al comitatul Dăbâca, 1423, 1425); Ștefan Székely (Dăbâca, 1449, 1450); Ștefan din Stoiana (Eszményi; Dăbâca, 1450); Mihai din Bădești (Bádoki; Dăbâca, 1475, 1476); Petru din Galtiu (Gáldtói; Alba, 1451, 1455); Ioan Gyerőfi (Cluj, 1449, 1450); Francisc *de Paznad* (Hunedoara, 1446–1452); Vincențiu din Timișoara (Temesvári; Hunedoara, 1479, 1481–1483, 1489–1491); Blasiu din Bădești (Bádoki; Solnocul Interior, 1452, 1455); Andrei Porkoláb (*Porkolab*) de Petrisat (Péterfalvi; Târnava, 1478, 1479); Ioan Dezső (*Desew*; Turda, 1448). Conform lui Tagányi “voievodul i-a numit când cu titlul de comite, când cu cel de vicecomite pe comiții comitatelor”, a se vedea Károly Tagányi, József Kádár, László Réthy, József Pokoly, *Szolnok-Doboka vármegye monographiája*, vol. I–VII (Deés: Demeter és Kiss könyvnyomdája, 1901–1905; în continuare: *Szolnok-Doboka vármegye monographiája*), vol. I, 272 (partea citată îi aparține lui Károly Tagányi).

²⁷ Mályusz, *Az erdélyi társadalom*, 32.

²⁸ *Szolnok-Doboka vármegye monographiája*, vol. I, 271. Cf. József Holub, *Zala megye története a középkorban*, vol. I, *A megyei és egyházi közigazgatás története* (Pécs: Dunántúl Egyetemi Nyomdája, 1929), 134.

²⁹ Solnocul Interior (1484); Dăbâca (1429–1430, 1448, 1476, 1513), Hunedoara (1496, 1524), Cluj (1416, 1434, 1445, 1493, 1510). Nici în Ungaria nici în Transilvania medievală comitele nu a fost numit comite suprem (Tringli “Megyék”, 509); în cazul comitatului Solnocul de Mijloc e cunoscută o singură informație izolată când comitele a fost numit *summus comes*, cf. András W. Kovács, “The Authorities of Middle Solnoc and Crasna Counties in the Middle Ages”, *Transylvanian Review* 21, Supplement no. 2 (2012): 44, 63, nota nr. 167.

în cele mai multe cazuri comitele se autointitula drept vicecomite, însă definiția a fost fluctuantă, la fel ca în Slavonia, unde comiții au fost numiți de ban.³⁰ Pe baza datelor sumare cunoscute până în prezent, după înfrângerea de la Mohács și până în 1541, denumirea aceluia demnitar care s-a aflat în fruntea comitatelor transilvănene a fost aceea de comite (singura excepție cunoscută provine din comitatul Dăbâca, unde în 1528 sunt amintiți vicecomiți, posibil ca o continuare a uzanței anterioare).

Vicecomitele a fost numit în funcție de către comite și a fost considerat familiarul acestuia. De exemplu, în 1398, Ioan de *Swersch*, vicevoievod și comite al comitatului Alba, afirma că diacul Matia, notarul vicevoievodal, este vicecomitele său³¹; comitele de Cluj, Gheorghe din Rapoltu (Rápolti), îi conferea funcția de vicecomite, pentru perioada dorită de el, lui Matia din Suceagu (Szucsáki; 1467).³² Într-un document al regelui Vladislav al II-lea, din anul 1498, era menționat vicecomitele lui Ioan Bikli, comitele de Hunedoara.³³ În adunarea de la Turda din 1540, stărilor Transilvaniei au încercat să pună capăt practicii de până atunci; noua reglementare prevedea ca vicecomitele să fie ales de către nobilimea comitatului.³⁴

Cele afirmate în legătură cu prestigiul scăzut al funcției de comite transilvănean nu sunt schimbate nici de faptul că uneori respectiva funcție a fost îndeplinită de vicevoievod. Astfel, vicevoievodul Lorand Lépes (1415–1438) a fost comite de Târnava (în 1434), Marcu “Erdélyi (*Erdely*)” din Herepea (1446–1450) și Nicolae Erdélyi (*Erdeli*) de Șintereag (1448) au fost comiți de Turda (amândoi în 1448), iar Ioan Rédei (1468–1472) comite de Hunedoara (1468–1469). Din cele câteva exemple cunoscute nu putem deduce existența vreunui obicei (dintre cei enumerați nici măcar cei din Transilvania nu au avut întotdeauna moșiile în acele comitate în fruntea cărora au fost numiți de voievod). Pe lângă acestea, este cunoscut că, în secolul al XIV-lea, vicevoievozii au fost totodată și comiții comitatului Alba, ultimul vicevoievod care a purtat această funcție fiind Lorand Lépes de Váraskeszi. În mod sigur vicevoievozii nu au mai deținut funcția de

³⁰ Tringli “Megyék”, 508.

³¹ Antonius Fekete Nagy, Ladislaus Makkai, ed., *Documenta historiam Valachorum in Hungaria illustrantia usque ad annum 1400 p. Christum*, Études sur l'Europe Centre-Orientale, Ost-mittel-europäische Bibliothek nr. 29 (Budapest: Institutum Historicum Europae Centro-Orientalis in Universitate Scientiarum Budapestinensis, 1941), 506.

³² DL 27 031 (citată de Csánki, *Történelmi földrajz*, V, 637; Mályusz, *Az erdélyi társadalom*, 31, nota nr. 118).

³³ DL 37 719.

³⁴ Vilmos Fraknói, Árpád Károlyi, ed., *Monumenta comitialia regni Hungariae. Magyar országgyűlési emlékek*, Monumenta Hungariae Historica III: Comitalia, Magyar történelmi emlékek III: Országgyűlési emlékek, vol. I–XII (Budapest: MTA, 1874–1917), vol. II (1537–1545), 161, citată de Mályusz, *Az erdélyi társadalom*, 33, nota nr. 135.

comite de Alba cel mai târziu din 1435, întrucât din acest an documentele acestui comitat erau emise nu în numele vicevoievodului, ci al vicecomitelui (și al celor doi juzi nobiliari), și nici alte izvoare nu mai menționează titlul de comite de Alba în dreptul vicevoievodului.³⁵ Însă demnitarul aflat în fruntea comitatului, chiar și după această dată, a fost numit comite numai în câteva cazuri (1455, 1471 și în 1499), în general fiind pomenit ca vicecomite (1435, 1451, 1478, 1479, 1483, 1494, 1510, 1511, 1515, 1522, 1524).³⁶ Astfel se autointitula în 1522 și Toma Forró (*Forro*) atunci când – din cauză că a fost parte vizată într-un proces discutat la scaunul de judecată comitatens – a numit un locțiitor (*substitutus vicecomes*) pe perioada de tratare a cauzei.³⁷ (După 1526 însă, dintre puținii demnitari cunoscuți până în prezent, cei situați în fruntea comitatului au purtat titlul de comite). După ce de la începutul secolului al XV-lea vicevoievodul nu mai este comitele de Alba, este probabil ca și cei din urmă să fi fost numiți în funcții tot din același cerc al familiilor, precum și în cazul celorlalte comitate: Iuliu din Șopteriu (Septéri) din comitatul Cluj a fost comite de Alba (1455), după ce anterior fusese comite de Turda (1448, 1453); ceilalți comiți de Alba au fost membrii unor familii de mici nobili transilvăneni, în general proveniți tot din comitatul Alba.

³⁵ Ultimul vicevoievod care la începutul activității sale a fost și comite de Alba este Lorand Lépes (1415–1438: *A Wass család levéltára*, nr. 323; Engel, *Archontológia*, I, 14), deoarece judele nobiliar din comitatului Alba, Nicolae din Fărău (Forrói) a acționat în numele vicevoievodului în 1417, a se vedea Franz Zimmermann, Carl Werner, Georg Müller, Michael Auner, Gustav Gündisch, Herta Gündisch, Gernot Nussbächer, Konrad G. Gündisch, ed., *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. I–VII (Hermannstadt: Verein für siebenbürgische Landeskunde, Bukarest: Verlag der Rumänischen Akademie, 1892–1991, în continuare: *Ub.*), vol. IV, 57–58. Conform unui document păstrat fragmentar vicevoievodul transilvănean Lorand Lépes (1415–1438) a fost comite de Alba: 14 [---] (*f. III. [p. ?] Decoll. Ioh. bapt.*), a se vedea Colecția Brukenthal, CC 1–4, fasc. 24, copiile de documente ale lui Fr. Zimmermann, 530 (538); cota originală: Karlsb. Handschr. K. 5. V. 2. 1. Theil 82. De observat că scaunul voievodal a fost la Sântimbru (comitatul Alba), apoi din anii '30 ai secolului al XV-lea alternează între Sântimbru și Turda (comitatul Turda), pentru ca la mijlocul secolului să se stabilizeze la Turda (Iván Janits [Borsa], *Az erdélyi vajdák igazságszolgáltatós és oklevéladó működése 1526-ig*, A Pázmány Péter Tudományegyetem Történelmi Szemináriumának Kiadványai nr. 18 (Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1940), 33. Scaunul de judecată al comitatului Alba s-a ținut ultima dată la Sântimbru în 1455, cf. András W. Kovács, "Megyeszékhelyek a középkori Erdélyben", în Gábor Sipos, Judit Pál, ed., *Emlékkönyv Egyed Ákos születésének nyolcvanadik évfordulójára* (Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2010), 180–181.

³⁶ Mențiunea din anul 1499 (DF 275 366) este cunoscută numai dintr-un transumpt (din acest motiv denumirea funcției poate că a suferit o modificare). Cota exactă al documentului din 1483, emis de către autoritatea comitatului Alba, citat în arhondologia comitatensă (a se vedea nota nr. 1) pe baza unei ediții vechi: Arhiva din Ciumbrod a fam. Kemény, nr. 168 (Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale, Cluj-Napoca).

³⁷ DL 67 262.

Și între funcția de vicevoievod și cea de comite exista o trecere,³⁸ însă aceasta nu a fost atât de evidentă cum a putut fi observată cea dintre funcția de comite și de jude nobiliar (în multe cazuri funcțiile de comite și de jude nobiliar au fost ocupate, de-a lungul “carierii” lor, de aceleași persoane, în ordine schimbătoare,³⁹ iar la distanță nu foarte mare de timp, din rândul acelorași familii, au ieșit și juzi nobiliari și comiți.) Cunoaștem mai multe cazuri în care funcția de vicevoievod și de comite a fost deținută generații consecutive în sânul aceleiași familii.⁴⁰

Câteodată, în cursul secolului al XV-lea, comiții au îndeplinit și rolul de castelani ai cetăților regale (care făceau parte din rândul moșiilor aparținătoare demnității voievodale), situate în comitatele pe care le-au condus sau în comitatele învecinate. Comitele de Târnava a fost vice-castelan de Gogan (1361), apoi castelan al Cetății de Baltă (1439, 1478); comitele Solnocului Interior era castelanul cetății Unguraș situată în comitatul său (1370); comitele de Dăbâca

³⁸ Ioan din Dăbâca (Dobokai), comitele de Dăbâca (1404) a devenit vicevoievod după ce fusese comite (1406–1409), situație similară în cazul lui Paul Magyi (*de Magh*), care a fost comite de Hunedoara și castelan al cetății Deva (1492), apoi vicevoievod (1502–1503); vicevoievodul Benedict din Tureni (Türi; 1505–1507) mai târziu este comite de Turda (1512, 1527); comitele de Cluj, Ladislau Mikola (1530–1533), după ce a deținut această funcție a fost amintit ca vicevoievod în 1537; comitele de Dăbâca, Paul Bánk (1548), mai târziu este vicevoievod și comite al secuilor (1553); Ștefan Tomori a ajuns comite de Alba (1530), după ce mai întâi a fost vicevoievod (1523–1526).

³⁹ De exemplu Ioan din Moruț (Mórici), jude nobiliar din Dăbâca (1315), comite (1321–1334); Ladislau din Sumurducu (Szomordoki), comite de Cluj (1396), jude nobiliar (1398–1407); Nicolae din Mociu (Mocsi), judele nobiliar al comitatului Cluj (1419–1424, 1429–1435) și vicecomite (1425); Mihai Devecseri, vicecomite de Dăbâca (1429–1430), jude nobiliar (1431–1436); Ladislau din Bădești (Bádoki), jude nobiliar al comitatului Dăbâca (1435–1436), comite de Dăbâca (1444) și de Cluj (1445); Benedict din Șpálnaca (Ispánlaki), vicecomite de Alba (1435), jude nobiliar (1451); Mihai din Cesariu (Császári), jude nobiliar al comitatului Turda, (1444), vicecomite (1449); Grigore Somai (*de Soma*), vicecomite de Cluj (1445), jude nobiliar (1465–1466); Ștefan Székely din Sântejude a fost (vice)comite de Dăbâca (1445–1452), vicecomite al Solnocului Interior (1452), jude nobiliar în comitatul Dăbâca (1453–1455); Dominic din Sumurducu (Szomordoki), comite de Dăbâca, (1446–1448), a fost și comite de Cluj (1449), jude nobiliar (1451) și vicecomite (1461); Andrei din Păingeni/Poca (Pókai), jude nobiliar al comitatului Turda (1447), vicecomite (1448); Matia din Sânger (Szengyeli), jude nobiliar al comitatului Turda (1447, 1462–1463), vicecomite (1469); Laurențiu Székely, jude nobiliar al comitatului Dăbâca (1481–1484), vicecomite (1487); Petru Kemény, jude nobiliar al comitatului Cluj (1493), comite (1510–1516, 1521, 1528); Matia (Porkoláb) din Ghiolț (Göci), jude nobiliar al comitatului Dăbâca (1505, 1513), vicecomite (1513); Ștefan din Ciunăfaia (Csomafáji), vicecomite de Dăbâca (1528), jude nobiliar (1530–1538).

⁴⁰ Nicolae din Dăbâca (Dobokai), comitele de Cluj (1429–1430) era probabil fiul vicevoievodului Ioan din Dăbâca (1406–1409); Ioan Kemény, jude nobiliar al comitatului Cluj (1493), apoi comite (1510–1516, 1521, 1528) era fiul vicevoievodului ardelean Ștefan, iar comitele de Dăbâca, Gál din Chendru (Kendi; 1513–1524) – dacă identificarea noastră este corectă – era fiul vicevoievodului Anton.

– deoarece pe teritoriul comitatului nu se afla nici o cetate regală – era concomitent castelanul cetății Lita din comitatul Cluj (1364) sau al cetății Unguraș (1364, 1367, 1371). Comitele de Cluj era castelanul cetății Lita (1331, 1408, 1419); cel din Hunedoara a fost castelanul cetății Deva sau Hațeg (câteodată a amândurora) până la începutul secolului al XV-lea, iar din 1446, fără întrerupere și castelanul cetății Hunedoara.⁴¹ (Cetatea Hunedoara era proprietatea familiei Hunyadi, și probabil datorită influenței lor a putut primi castelanul cetății funcția de comite al comitatului).⁴² În mod excepțional, în 1492, comiții de Hunedoara erau totodată și castelani ai cetății Deva (pesemne că cei care ocupau funcția sunt nobili din afara Transilvaniei), pentru că regele Vladislav al II-lea, în 1490, a zălogit Deva voievodului Ștefan Bátori,⁴³ care a numit în fruntea comitatului pe proprii săi castelani de acolo. Însă în 1493, regele a cedat din nou funcția de comite lui Ioan Corvin (†1504),⁴⁴ aceasta fiind exercitată de acum încolo de castelanul cetății în exercițiu. După alegerea ca rege a voievodului Ioan Szapolyai, pentru scurt timp comiții de Hunedoara nu au mai fost castelani cetății Hunedoara. Faptul e explicabil deoarece comiții erau numiți de Szapolyai, însă în fruntea cetății au mai rămas câțiva ani familiarii lui Gheorghe de Brandenburg, cel care a obținut cu ceva timp în urmă, împreună cu bunurile lui Ioan Corvin, și cetatea Hunedoara, și care s-a situat de partea regelui Ferdinand. Din cauza acestui conflict a avut loc și un asediu al cetății și astfel, pentru scurt timp, s-a desprins spectaculos administrația cetății de cea

⁴¹ Datele referitoare la castelani cetăților: Engel, *Archontológia*, I, 272 (Unguraș), 300 (Deva), 326 (Hațeg), 330 (Hunedoara), 358 (Lita), 452 (Gogan). Aici mai putem aminti și funcția de castelan al cetății Unguraș (1377) a comitelui de Dăbâca, Ștefan din Uroi (Aranyi; 1378–1379), deoarece se poate presupune că a îndeplinit aceste funcții și concomitent (informațiile incomplete nu exclud acest lucru). În 1548 comitele de Dăbâca, Paul Bánk, se autointitulează castelan al cetății “Bálványos”, însă aici trebuie să se înțeleagă cetatea Újbálványos, adică Gherla din comitatul Solnocului Interior, ridicată în această perioadă.

⁴² Deja din 1494 Ioan Corvin a purtat titlul de *comes perpetuus de Hunyad*, cf. DF 215 904, citat de Tibor Neumann, “A gróf és a herceg magánháborúja. (Szapolyai István és Corvin János harca a lipitói hercegségért)”, *Századok* 148 (2014): 387. Titlul de comite perpetuu al comitatului Hunedoara l-a primit mult mai târziu Valentin Török de Enying, după ce a obținut prin donație din partea regelui Ioan I și cetatea Hunedoarei, cf. József Bessenyei, ed., *Enyingi Török Bálint okmánytára* (Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1994), XIX, 116.

⁴³ Richardus Horváth, Tiburtius Neumann, Norbertus C. Tóth, ed., *Documenta ad historiam familiae Bátori de Ecsed spectantia*. I. *Diplomata 1393–1540*, A nyíregyházi Jósza András Múzeum kiadványai nr. 67 (Nyíregyháza: A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Múzeumok Igazgatósága, 2011), 164–166, 170–172.

⁴⁴ DL 37 679, cf. Csánki, *Történelmi földrajz*, V, 247. În 1506 regele Vladislav al II-lea a dat văduvei lui Ioan Corvin cetatea Hunedoarei (Iosif Pataki, *Domeniul Hunedoara la începutul secolului al XVI-lea. Studiu și documente*, Biblioteca istorică nr. XXXIX (București: Editura Academiei Republicii Socialiste Române, 1973; în continuare: Pataki, *Domeniul Hunedoara*), 132–138 = DL 37 794. Și atunci castelani cetății Hunedoara sunt menționați drept comiți ai comitatului.

a comitatului.⁴⁵ După ce în vara anului 1534 cetatea a ajuns în proprietatea lui Szapolyai, cele două funcții au fost unificate din nou (1544).⁴⁶

Se cunoaște de mult că în urma donării domeniilor regale, în a doua jumătate a secolului al XV-lea, în Transilvania au rămas doar două cetăți în proprietatea regelui, cetăți care erau asociate demnității voievodale, și anume Cetatea de Baltă (până la 1464) și Deva, însă în fruntea acestora voievozii nu și-au numit comiții lor, ci alți familiari;⁴⁷ la începutul secolului XVI-lea în fruntea celei din urmă, de mai multe ori, au fost numiți vicevoievozii – ceea ce denotă scăderea importanței funcției de comite și rolul crescut al acestor fortărețe. Bricciu (*Briccius*) din Păingeni/Poca (Pókai), comitele de Cluj și de Turda (1462–1463), era numit tot castelan, însă această titulatură poate să se refere la o perioadă anterioară, când a deținut funcția de castelan (numele cetății nu e menționat în nici unul dintre cazuri). Un alt document comitatens din 1478, îl numește castelan al unei cetăți nenominalizate pe Andrei din Petrisat (Péterfalvi), (vice)comitele de Târnava.⁴⁸ El este identic cu acel Andrei Porkoláb (*Porkolab*) care, conform unui document comitatens din anul următor (1479), era comitele comitatului Târnava⁴⁹ și al cărui nume de asemenea face trimitere la funcția sa de castelan. Cetatea mai sus pomenită, fără menționarea numelui său, trebuie să fie Cetatea de Baltă, cu toate că în 1462 regele Matia o dăduse ca zălog, iar în 1464 cu titlul de donație veșnică familiei Pongrác de Dindești, apoi în 1471 din nou ca zălog voievodului Ioan Pongrác (†1476); în 1478, văduva răposatului Ioan Pongrác a formulat pretenții asupra cetății, iar în martie 1479 regele Matia i-a zălogit văduvei și fiului lui Ioan Pongrác cetatea despre care afirma că este a sa.⁵⁰ Conform acestor date, cel puțin în 1478 și la începutul anului 1479, Cetatea de Baltă a devenit din nou, pentru o scurtă perioadă, cetate regală, și din acest motiv comitele comitatului Târnava putea să ocupe funcția de castelan al cetății. Prin

⁴⁵ Pataki, *Domeniul Hunedoara*, XXXI–XXXII, 141–143, 155, 185, 187–188, 254–255, 257–262, 265–270.

⁴⁶ De menționat însă că, în 1531, cei doi comiți ai comitatului (familiarii lui Szapolyai) se autointitulează castelani ai cetății Hunedoara, deși atunci cetatea se afla încă în proprietatea lui Gheorghe de Brandenburg și oamenii acestuia au fost *de facto* castelanii cetății (Pataki, *Domeniul Hunedoara*, 259–260).

⁴⁷ Engel, *Archontológia*, I, 11, 299, 355. În a doua parte a secolului al XV-lea, comiții, în decursul carierei lor, au îndeplinit funcții de castelani în cetățile unor proprietari privați transilvăneni, independent însă de funcția lor de comite (a se vedea mai jos).

⁴⁸ *Andreas castellanus, de Petterfalwa, comes ... comitatus de Kykellew* (DL 62 907, 25 aprilie 1478).

⁴⁹ *Andreas Porkolab [---], comes ... comitatus de Kykellew* (DL 45 771, 10 martie 1479, locul posesiunii aflate în legătură cu numele este lăsat liber în document).

⁵⁰ Csánki, *Történelmi földrajz*, V, 859; *Ub.*, VII, 199–200 (14 martie 1479).

contopirea demnității de voievod și de comite al secuilor efectuată începând cu anul 1463,⁵¹ voievodul a căpătat și cetățile care au fost subordonate celei din urmă funcții (Gurghiu, Hălchiu, Podu Dâmboviței/Königstein/Királykő, Bran),⁵² dar aceste funcții de castelan nu au fost legate de cea de comite, nici măcar în cazul cetății Gurghiu, aflată pe teritoriul comitatului Turda. Este drept, că Paul Cserényi (*Chereny*) de Blăjenii de Jos, comitele de Cluj (1493) – familiar al voievodului Bartolomeu Drágfi de Beltiug – era în 1494 castelanul cetății Bran (documentul voievodului îl numește *comes noster in castro Thewrch constitutus*),⁵³ însă el nu a deținut concomitent funcția de comite și de castelan. Deci, din a doua jumătate a secolului XV-lea, comiții transilvăneni, în perioada activității lor în aceste funcții, numai în cazuri excepționale au îndeplinit și funcția de castelani a celor două cetăți care erau subordonate voievodului.

Printre comiți nu întâlnim proprietari ai cetăților.⁵⁴ Posibilitățile lor materiale sunt ilustrate prin faptul că diacul Anton din Seuca (Szőkefalvi) a construit o biserică de piatră la Seuca (comitatul Târnava), iar comitele de Turda, Petru din Jimbor (Zsombori; 1499), s-a pregătit de un pelerinaj la Roma în anul 1482. În general, relațiile lor familiale îi legau de nobilimea “comitatensă”, de aceeași factură cu ei. Nu este frecventă prezența acelor rude influente, care au purtat funcții înalte: Gotard, fratele lui Gheorghe din Rapoltu (Rápolti) comite de Hunedoara, a fost guvernator al abației din Cluj-Mănăștur și prepozit al bisericii Transilvaniei; Ladislau din Grind (Gerendi), comitele de Turda (1508) este fratele aceluși Nicolae, care doar ulterior va deveni secretar regal, și care mai apoi, după Mohács, va fi numit de regele Ferdinand I episcop al Transilvaniei.⁵⁵

⁵¹ András Kubinyi, “Erdély a Mohács előtti évtizedekben”, în István Rácz, ed., *Tanulmányok Erdély történetéről. Szakmai konferencia Debrecenben 1987. október 9–10* (Debrecen: Csokonai, 1988), 67, 72; Zoltán Kordé, “A Rozgonyiak és Erdély”, în *Bölcsészeműhely 2009* (Szeged: JATE Press, 2010), 77.

⁵² Kordé, “A székelyispáni méltóság”, 224–227; Ibid., “A középkori székelység és a határőrzés”, în *Tanulmányok a székelység középkori és fejedelem kori történelméből*, Énlaka Konferenciák nr. 3 (Énlaka: Pro Énlaka Alapítvány; Székelyudvarhely: Haász Rezső Múzeum, 2012), 35.

⁵³ Károly Magyari, “Regesták Alsófehérvármegye levéltárából”, *Történelmi Tár* 8 (1907): 104 = DF 244 554.

⁵⁴ Comitele de Turda, Marcu din Herepea (Herepei), în calitatea sa de vicevoievod, primește din partea regelui Vladislav al II-lea cetatea Liteni, care ulterior a ajuns în mâinile familiei Pongrác de Dindești (Engel, *Archontológia*, vol. I, 358).

⁵⁵ György Bónis, *A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1971), 325; Ildikó Horn, “Gerendiek a kora újkorban”, în Horn, *Tündérország útvesztői. Tanulmányok Erdély történelméhez*, TDI Könyvek. Az ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskolájának sorozata (Budapest: ELTE BTK, 2005), 103.

În secolul al XIV-lea toți comiții, aproape fără excepție, au primit titlul de *magister* care definea rangul⁵⁶ (și pe care în secolul al XIV-lea l-au utilizat și juzii nobiliari, dar mult mai rar). Pe urmă s-a pierdut din uz, mai apare doar în cazul lui Petru Sértő de Cluj, comite de Cluj și de Turda (1462), care a activat și în calitate de notar public și de notar vicevoievodal, respectiv în cazul lui Paul din Bârcea (Barcsai), notar al conventului din Cluj-Mănăștur, notar al judeului curiei regale, secretar voievodal, protonotar,⁵⁷ comite de Turda (1525–1526) și comite de Hunedoara (1531) – în aceste cazuri însă nu mai denotă un indiciu al rangului. În prima jumătate al secolului al XIV-lea, asemănător cu celelalte zone ale regatului, utilizarea titlului de *comes*, este frecventă în cazul juzilor nobiliari, fiind mult mai rar în cazul comiților.⁵⁸ Folosirea pe scară largă a titlului de *egregius* în legătură cu comiții, poate fi documentată masiv din prima treime a secolului al XVI-lea, în mod excepțional însă l-a primit și Gheorghe din Tămașa (Tamásfalvi), cel care a obținut blazon nobiliar, a fost comite de Cluj și de Dăbâca (1434), îndeplinind și servicii la Curte.⁵⁹ De observat că susmenționații Petru Sértő, Paul de Bârcea (Barcsai), respectiv diacul Matia, vice-notar voievodal, comite al comitatului Alba (1398) și Cristofor Szilvási, notar voievodal (1487–1496),⁶⁰ comite al Solnocului Interior (ante 1515), puteau să obțină funcțiile comitatense ca beneficiu (în cazul lor nu mai sunt alte funcții care să nu fi fost în legătură cu activitatea de cancelarie).

În secolul al XIV-lea întâlnim mai multe exemple pentru faptul că demnitatea de comite a însemnat un punct important al carierei. Prin serviciile lor, familiarii baronilor au putut obține donații de moșii sau exercitarea dreptului de paloș, câțiva dintre ei fiind amintiți drept cavaleri ai curții regale, altădată ca indivizi aflați în serviciul personal al regelui ori participanți în campaniile purtate dincolo de hotarele țării, prin urmare având ceva legături la curtea

⁵⁶ În comitatul Ung titlul le revenea vicecomiților, rangul vicecomiților din Ungaria corespunzând cu cel al comiților din Transilvania. A se vedea Pál Engel, *A nemesi társadalom a középkori Ung megyében*, Társadalom és művelődéstörténeti tanulmányok nr. 25 (Budapest: MTA TTI, 1998), 97.

⁵⁷ Sigismund Jakó, "Organizația cancelariei voievodale ardelene la începutul secolului al XVI-lea", *Hrisovul. Buletinul Școlii de Arhivistică* 6 (1946): 135–139.

⁵⁸ Comiți ce au purtat titlul de *comes*: Nicolae din Grind (Gerendi; Solnocul Interior, 1325); Martin din Moruț (Mórici; Dăbâca, 1331, 1332, 1334); Nicolae Méhesi [?] (fiul lui Gyerő; Dăbâca, 1341); Nicolae (1339, Cluj). Un document, însă nu emis de comitat, amintește titlul de *comes* în cazul lui Gheorghe din Iara (Járai), cel care ulterior a fost comite de Cluj (1358–1359).

⁵⁹ Și doi vicevoievozi, comiții de Turda (1448), Nicolae Erdélyi de Șintereag și Ladislau Herepei (din Herepea) de Săvădisla, au fost amintiți cu titlul de *egregius* (1449), respectiv, ca o excepție foarte timpurie, deja în 1477, vicecomitele de Cluj, Ambrosie Sándorházi (*Sandorhazy*; 1510).

⁶⁰ 1487: DL 62 927; 1498: DL 37 032, citat de Neumann, "Drágfi Bertalan", 229, nota nr. 99.

regală. Unii dintre ei, deja în cursul secolului XIV-lea, au folosit blazoane pe sigiliile lor.⁶¹

Pentru a doua parte a secolului XV-lea abia întâlnim vreun exemplu legat de serviciul efectuat la curtea regală. O astfel de excepție o constituie Ladislau din Folt (Folti), paj (*parvulus*) la curtea lui Matia,⁶² care ulterior a devenit comite de Hunedoara (1510–1511), sau Ioan Cseszelicki (*Kyzeleczky*) din Cristiș, cavaler al curții regale și familiar al acesteia (1495, 1501),⁶³ cel care – ca familiar al voievodului Petru Szentgyörgyi – a ajuns comite de Turda (1499). În această epocă nu mai sunt așa de dese serviciile efectuate sau funcțiile îndeplinite în afara hotarelor Transilvaniei. Grigore “Nagy (*Nagh*)” Budai (*Buday*) din Șard, viceban de Belgrad (1517), a luat parte la campania din Țara Românească al voievodului Szapolyai (1522),⁶⁴ devenind apoi comite de Cluj (1522–1526); în 1518 Martin Veres (*Veres*) din Sfăraș a plecat să servească în afara Transilvaniei, mai târziu ca familiar al lui Ioan Szapolyai participând și el la campania din Țara Românească, însă singura funcție obținută – după mulți ani de la eveniment – a fost cea de comite al Clujului (1530–1533). Prin urmare, cei care au îndeplinit funcția de comite în această perioadă, au primit de cele mai multe ori sarcini între hotarele mai restrânse ale Transilvaniei, alte demnități în general fiind obținute nu în slujba voievodului, ci ca familiari ai marilor proprietari transilvăneni. În marea lor majoritate singura treaptă a “carierii” lor a fost funcția de comite, doar în cazul unora existând informații despre obținerea altor funcții: Paul din Sânpaul (Szentpáli), comitele de Dăbâca (1457) și de Cluj (1458), ca familiar al lui Ioan Dezsőfi de Losonc, a ajuns castelan în cetatea acestuia de la Ciceu (comitatul Solnocul Interior; 1462); Matia din Suceagu (Szucsáki), înainte de a fi vicecomite de Cluj (1467), a fost familiarul și împuternicitul lui Anton, abatele mănăstirii din Cluj-Mănăstur (1451); vicecomitele de Cluj, Ștefan Tót (*Thoth*) de Miheșu de Câmpie (1476), ce pare să fie identic cu persoana lui Ștefan Tót de Sântana, a fost în anul 1462 castelanul cetății Bologa (comitatul Cluj), în slujba familiei Bánfi de Losonc (1462); Ambrosie Sándorházi (*Sandorhazy*), vicecomite de Cluj (1510), fusese anterior castelan în Gilău, cetatea episcopilor Transilvaniei

⁶¹ Dintre sigiliile timpurii cu blazon sigur identificabile face parte de exemplu cel al comitelui de Dăbâca, Nicolae Wass de Țaga, din anul 1361 (DL 73 688).

⁶² DF 246 267. Privind personalul de la curte, a se vedea András Kubinyi, “A királyi udvar élete a Jagelló-korban”, în László Koszta, ed., *Kelet és Nyugat között. Történeti tanulmányok Kristó Gyula tiszteletére* (Szeged: Szegedi Középkorász Műhely, 1995), 319–323.

⁶³ DL 28 452 și 28 464.

⁶⁴ Andrei din Sânpaul (Szentpáli), comitele de Dăbâca (1536, 1544–1546) a participat de asemenea la această (a doua) campanie care a avut loc în toamna anului 1522, a se vedea Norbert C. Tóth, “Szapolyai János erdélyi vajda 1522. évi havasalföldi hadjáratai: Havasalföld korlátozott függetlenségének biztosítása”, *Hadtörténeti Közlemények* 125 (2012): 1005, nota nr. 148 (DF 255 115).

(comitatul Cluj, 1477–1482); Andrei din Sântimbru (Szent-imrei) în 1509 a fost administratorul veniturilor voievodului de la Deva și de la Geoagiu, mai târziu ca familiar al lui Gheorghe de Brandenburg a devenit comite de Hunedoara și castelan (1520–1529).⁶⁵

De asemenea, deținem puține informații referitoare la donațiile unor posesiuni sau de privilegii. În 1468, regele Matia a donat lui Gheorghe din Rapoltu (Rápolti), fostul comite de Hunedoara (1467) – având în vedere meritele fratelui său – părți din posesiuni aflate în comitatele Turda și Cluj.⁶⁶ Vincențiu din Timișoara (Temesvári), vicecomite, apoi comite de Hunedoara (1479, 1481–1483, 1489–1491), a primit ca donație de la rege Vladislav al II-lea posesiuni în comitatul Hunedoara; Petru Zsombori (*Sombori*), comite de Turda (1499), a primit ca donație o cantitate anuală de sare (1496); Ladislau din Folt (Folti) a primit de la Ioan Corvin, în 1494, scutire de la plata nonei din vin, datorate pentru părțile sale de posesiune din comitatul Arad;⁶⁷ în 1504 a primit de la rege părți de posesiune în comitatul Hunedoara, însă independent de funcția de comite al Hunedoarei, pentru că acea demnitatea a primit-o mai târziu, ca familiar al lui Gheorghe de Brandenburg. În 1523 voievodul Szapolyai i-a donat comitelui său de Cluj, Grigore “Nagy” Budai din Șard, părți de posesiune din comitatele Cluj și Dăbâca,⁶⁸ iar în 1525 i-a dăruit lui Paul Barcsai dreptul său de judecată ce-l avea în două posesiuni aflate în comitatul Turda.⁶⁹

În perioada analizată comiții nu au avut vreun rol politic. În general, pentru întreaga epocă, sunt puține informații despre participarea acestora la “politica” regiunii. În 1355, Nicolae Wass de Țaga a fost însărcinat să se prezinte la rege în problema congregației voievodale, ca reprezentant al nobilimii transilvane. Trei reprezentanți ai nobilimii, Nicolae din Uroi (Aranyi), Ladislau din Ceanu Mare (Csáni) și Iacob “Magnus” din Dragu (Drági), au apărut cu ocazia înțelegerii încheiate cu răsculați⁷⁰ la Apatiu (comitatul Dăbâca) în timpul răscoalei țărănești din Transilvania în 1437–1438, dar nu în calitatea lor de comiți, pentru că atunci ei nu îndeplineau aceste funcții. Martin din Iclod (Iklódi), fost comite de Dăbâca (1460, 1465) și de Cluj (1465), este unul dintre nobilii

⁶⁵ Pe lângă aceste funcții mai trebuie menționat faptul că în septembrie 1526 Paul Barcsai spune că el este locuitorul (*locumtenens*) lui Ioan Szapolyai (SJAN Sibiu, Arhiva Bisericii Evanghelice, Documente episcopale, nr. 78); în mod similar Grigore Nagy (în scrisoarea sa de dispoziție datată la Șard; *ibidem* nr. 76); cel din urmă poate fi identic cu antemenționatul Grigore “Nagy” Budai de Șard.

⁶⁶ DL 26 413.

⁶⁷ DF 246 267.

⁶⁸ DL 27 130.

⁶⁹ *Szapolyai oklevéltár*, 495.

⁷⁰ Lajos Demény, ed. *Az 1437–1438. évi erdélyi parasztfelkelés forrásai*, traducerea documentelor de către András Bodor, Károly Köllő, György Szabó (Bukarest: Kriterion, 1991), 95 (DL 26 778).

amintiți cu numele în scrisoarea de alianță a răsculaților din timpul conspirației anti-regale a ardelenilor din 1467.⁷¹ Reprezentanții participanților la organizarea conspirației au fost membrii celor mai de vază familii ardelenice; o bună parte a familiilor amintite în scrisoarea de alianță (Dezsőfi, Zsuki, Veres de Sfăraș, Gerendi, Iklódi, Torockói, Haranglábi) au dat odată sau chiar de mai multe ori comiți din rândurile lor până la începutul secolului al XVI-lea.⁷²

Funcția de comite transilvănean a avut o importanță oarecum neînsemnată față de cea din alte zone ale Ungariei, deoarece comiții își datorau numirile lor voievodului și nu regelui. Pe baza situației lor materiale, familiile care apar cel mai des în funcții, au aparținut nobilimii mici, dispunând de câteva posesiuni sau de cele mai multe ori părți de posesiuni, nobilime numită în literatura de specialitate drept “comitatensă”; moșiile sau mai bine-zis bucățile de moșii ale acestora găsindu-se într-un comitat, mai rar în două. În cele mai multe cazuri în documente sunt amintiți ca împuterniciți, juzi aleși (arbitri), oameni ai regelui sau ai voievodului, ei fiind reprezentanți de încredere ai nobilimii din comitat. Pentru acei nobili transilvăneni care au ales acest tip de serviciu, funcția de comite (și de jude nobiliar) a fost cel mai ușor accesibilă iar aceasta putea asigura pentru mulți dintre ei o carieră, astfel chiar dacă nu s-au numărat printre susținătorii puternici ai puterii voievodale⁷³ – oricum, s-au dovedit a fi cei mai numeroși reprezentanți ai acestora.

⁷¹ *Ub.*, VI, 293.

⁷² Familiile care au dat mai mult de un comite (în paranteză numărul acelor membri de familie care de la începutul secolului al XIV-lea până în 1541 au ocupat această funcție, luând în considerare completările mai sus publicate): Apafi de Mălâncrav (3), Aranyi (Uroi; 3), Bádoki (Bădești; 3), Bogáti (Bogata; 2), Cseh de Rediu (2), Derencsenyi (3), Dezső de Pata (3), Dobokai (Dăbăca; 3), Drágyi (Dragu; 4), Erdélyi de Șintereag (2), Felpestesi (Peștișu de Sus; 2), Galaci (Galații Bistriței; 2), Gerendi (Grind/Luncani; 3), Gesztrágyi (Găstrade/Straja; 2), Göci (Ghiolț; 2), Gyerőfi de Căpușu Mic și de Inucu (2); Haranglábi (Hărănglab; 2), Herepei (Herepea; 6), Iklódi (Iclod; 3), Járari (Iara; 2), Károly de Sănnicoara (2), Kemény (2), Kendi (3), Kis (2), Méhesi (2), Nagy de Căpâlna (2), Péterfalvi (Petrisat; 2); Pókai (Păingeni/Poca; 2), Rápolti (Rapoltu; 2), Sándorházi de Suceagu (2), Sülyei (Șilea; 2), Székely de Sântejude (2), Szentpáli (Sânpaul; 2), Szilvási (Silivașu de Câmpie; 2), Szomordoki (Sumurducu; 2), Sztrigy (Streisângeorgiu; 2), Tamásfalvi (Tămașa; 2), Tót de Miheșu de Câmpie (2), Túri (Turen; 2), Wass de Țaga (2), Vessződi (Veseud; 3), Zsuki (Juc; 2). Pe cei din familiile Horvát, Kis, Török și Nagy care apar fără numele de posesiune, deoarece deocamdată relațiile lor de familie încă nu sunt clarificate, nu i-am trecut în această enumerare. (Firesc, nu aparține acestui cerc principele Ioan Corvin, care deși uneori este amintit drept comite de Hunedoara în calitatea sa de proprietar al cetății Hunedoara, cel care l-a reprezentat în comitat a fost castelanul numit de el, cel din urmă fiind de fapt comitele comitatului).

⁷³ László Makkai, “Erdély a középkori magyar királyságban (896–1526)”, în László Makkai, Mócsy András, ed., *Erdély története. Első kötet. A kezdetektől 1606-ig* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1986), 327.

THE *COMITES* OF TRANSYLVANIAN COUNTIES (*COMITATES*) IN THE MIDDLE AGES

Abstract

In the seven Transylvanian counties, from the beginning of the 14th century, the leading royal official, the voivode of Transylvania appointed the *comites* from the circle of his *familiares*. The duration of their office was determined by the voivode, however the resignation of this latter did not always involve the replacement of the *comites*. In several cases the *comes* was *familiaris* of the vice-voivode. In the second half of the 15th and in the first part of the 16th century the *comites* of Hunedoara/Hunyad county were *familiares* of the owners of the castle of Hunedoara/Vajdahunyad, and castellans at the same time, but as such, they were bound to obey the voivode as well in matters concerning the defence of Transylvania. In the 14th century, vice-voivodes held the position of *comes* of Alba/Fehér county, however, they ceased to be *comites* of the mentioned county after the first third of the 15th century. Along the 14th century, *comites* were sometimes castellans of the royal castles belonging to the *honor* of the voivode on the territory of their own county or on a neighbouring one. By the second half of the 15th century, *comites* were rarely found in the position of castellans of Cetatea de Baltă/Küküllővár and Deva/Déva (the two castles pertaining to the voivode's *honor* at that time). The majority of the *comites* of the Transylvanian counties were local noblemen, however they were not necessarily appointed at the head of the county where the majority of their landed properties lay. Occasionally, the same *familiaris* was appointed *comes* of two counties at the same time. In such cases, the two counties were always neighbouring each other and according to our data, this practice involved the following pairs: Inner Solnoc/Szolnok and Dăbâca/Doboka, Dăbâca and Cluj/Kolozs, as well as Cluj and Turda/Torda. Around the mid-15th century, the habit of appointing more than one (generally two, but sometimes more) *comes* at the head of the same county started, and this practice was kept on in the forthcoming as well. *Comites* were sometimes referred to as *vicecomites*, even in the case of one and the same person, due to the fact that the naming of this office was not fixed. *Comites* did not own castles and did not have any political role. Considering their wealth and properties, the most often employed families belonged to the lesser nobility (or as the literature often mentions them "county nobility"), who owned a few estates at most, but usually only several parts of estates in one, or seldom two counties. Most of the times, they appear in documents as advocates, elected judges, delegates of the king or voivode. For Transylvanian noblemen who chose to hold offices, the positions of *comes* and *iudex nobilium* were within reach, and for most of them these were the only ones that offered a career.